

ШАШКЕВИЧІЯНА SHASHKEVYCHIANA

Шашкевичіана

Shashkevychiana

Periodical of Markian Shashkevych Centre Periodique du Centre Markian Shashkevych

Видає Інститут - Заповідник Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі, афілійований з Українським Католицьким Університетом в Римі

Збірник присвячений життю, творчості й культові Маркіяна Шашкевича

Появляється в листопаді й червні, місяцях народження і смерті
Пробудителя.

Відповідальний редактор: М. Г. МАРУНЧАК.

З М І С Т

В наступне десятиріччя "Шашкевичіани" (М.Г.М.)	1
о. Николай Василь Прийма: Із скарбниці чорнозему української землі	2
Петро Кривоносок: Організатор і просвітитель	3
Олександр Баран: Питання Українського Патріархату в часі смерті Маркіяна Шашкевича	9
Василь Лев: Жіночі постаті в житті М. Шашкевича	14
д-р К. Ф.: Годів — колиска родоvodu Шашкевичів	20
Юрій Тис: Біла Гора	24
Анатоль Курдидик: Бібліографія Маркіяна Шашкевича	29
Йосип Заставний: Руська Трійца (Рецензія)	32

На обкладинці — Хата-музей Маркіяна Шашкевича в селі Підлисса.

Передплата: Доляра і пів на рік, одне число — один доляр.

Відповідальні за адміністрацію: **МИРОСЛАВ СПІВАК**
СТЕПАН РОГАТИНСЬКИЙ

Адреса редакції й адміністрації: **MARKIAN SHASHKEVYCH CENTRE**
49 Euclid Avenue, Winnipeg 4, Man.
Canada.

Друкарня Видавництва "Голос Спасителя", 165 Catherine St., Йорктон.

В наступне десятиріччя "Шашкевичіяни"

Цим числом започатковуємо наше друге десятиріччя праці. Сподіємось, що воно буде не менш успішне як попереднє. За час першого десятиріччя згуртувалась когорта шанувальників Великого Маркіяна, яка своїм трудом та пожертвами постійно виражала "Шашкевичіяну" своїм читачам, які служили і служать високим ідеалам о. Маркіяна Шашкевича. Як попередньо так і тепер наша праця побудована виключно на ідеалістичних заложеннях. Невеличка передплата та пожертви служитимуть виключно друковій збірника та поштовим видаткам.

Змагатимемо, щоб "Шашкевичіяна" появлялась регулярно і то два рази в рік. Крім цього даліше дбатимемо про те, щоб постійно появлялись випуски "Бібліотеки Шашкевичіяни", які враз зі "Шашкевичіяною" творять тематичну цілість.

В співпраці з Кураторією Інституту — Заповідника Маркіяна Шашкевича редакція "Шашкевичіяни" плянує влаштувати пересувальну виставку архівних депозитів культу Отця Маркіяна, щоб широким масам нашої спільноти вказувати на ті ідеали, яким служив Безсмертний Маркіян. Є теж підготована до друку велика монументальна праця про добу М. Шашкевича. Є інші менші і більші пляни, які реалізуватимемо в міру наших фінансових спроможностей та дружньої кооперації всіх нас.

Починаючи цими рядками це наше нове десятиріччя, редакція "Шашкевичіяни" почувається до милого обов'язку зложили сердешну подяку всім тим, які досі чимбудь причинилися до розбудови збірника "Шашкевичіяни", "Бібліотеки Шашкевичіяни" та Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича. Це, що ми досягнули досі — це праця всіх нас. Одночасно прохаємо всіх, щоб в новому десятиріччі ми знову маршували нога в ногу та були духово близько тих ідеалів, якими жив і яким служив Маркіян Шашкевич.

Наша афіліованість з Українським Католицьким Університетом в Римі створює нам широкі можливості зв'язків та співпраці в науково-дослідним світом в майбутньому. Використаймо ці можливості в наступному десятиріччі. (М.Г.М.).

Редакція

Із скарбниці чорнозему української землі

Із скарбниці чорнозему
Української землі,
Ти черпав любов пламенну,
Пючи джерело студенне
Жаром серця і землі.

Хайже Бог Тебе пом'яне
У небесній вітчизні,
Шашкевичу Маркіяне,
Дух Твій був і буде з нами
Світлом рідної землі.

Із скарбниці чорнозему
Підлисецької гори,
Дух Шашкевича без зміни
Встає титаном з руїни,
Сонце черкає крильми.

З сонця блискавки злітають
В громові, буряні дні.
Людям в душу западають,
До боротьби загривають
В службі Богу, Вітчизні.

Ти син славного народу,
Найбагатшої землі.
Не цурайся свого роду,
Своє знання, силу, вроду
Дай у праці Вітчизні!

Ніхто зупинить не зможе,
Лету дужого орла.
Ніхто нас не переможе,
Бо ми йдемо в ім'я Боже
Проти темряви і зла!

Маркіяне! Твоя мова
Розцвіта по всій землі.
І пісня твоя чудова —
Шумить наче гай, діброва
З буйним вітром на весні!

Підлисецька Горо Біла!
Дужі столітні дуби!
Не подола вас вража сила,
Розпустить широкі крила!
Українці — Русини!

Тулуза, Франція, Листопад 1972 р.

о. Николай Василь Прийма

Організатор і просвітитель

(ДО 90-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТІ НИКОЛИ ВЕРЕЩИНСЬКОГО)

“Поклонися, Русалко наша, низко нашому Сподарові, Николаю Верещинському, що здвелів тобі родитися...”
(З передмови Маркіяна Шашкевича до “Русалки Дністрової”)

Біографічних даних залишилось про нього небагато. Його батько, родом з Холмщини, був священиком у Ходорові. Там же й народився Никола у 1793 р. Гімназію і факультет філософії закінчив у Львові, теологію у Відні, в т. зв. Барбареум. Від 1816 до 1824 року працював вчителем в містечку Сучава на Буковині, а від 1824 до 1856 року був директором т. зв. Головної єдиної середньої (і то нижчого типу) школи на ціле Покуття. Змушений перейти на пенсію і цькований на місці своєї дотеперішньої праці за “революційні гріхи” 1848—1849 рр., переїжджає до Чернівців, де й помирає 5 листопада 1882 р.

Останні роки XVIII і перші XIX ст. — це безпросвітна, чорна доба в історії українців Галичини. Тоді навіть його єдина “інтелігентна” верства — священство, було поголовно зденаціоналізована. Лише одиниці, між ними також батько Николи, мали деяке, зрештою дуже неясне, почуття національної свідомости, якої проявом була симпатія до панщинного раба-хлопа і відсутність погорди до його “мужицької” мови.

Парости такої свідомости, винесеної з родинного дому, розвинулись і зміцнились у Николи під час його віденського навчання під впливом перших проявів національно-культурного відродження південно-західних слов'ян. Однак, відірваний від галицького ґрунту, він не мав у перші 8 років своєї педагогічної праці нагоди повністю виявити свою придатність.

Документальних слідів його діяльності до 1833 р. не маємо. Можемо тільки припускати, що прибувши до Коломиї, він встановив дружні відносини з Григорієм Ількевичем, першим етнографом галичанином-українцем, який працював тут на посаді вчителя тривіальної (початкової) школи і, ще будучи учнем, почав збирати українські народні пісні під час своїх мандрівок по селах Жовківщини і Сокальщини.

“Нарешті я добився до Коломиї, головного міста Покуття, до якого я завзято спішив — лише Яків Головацький в своїх спогадах “Пережите і переболіле” (Письменники Західної України 30—

50-тих років XIX ст., Київ 1965, ст. 248). — Мені сказали ще у Львові, що в Коломиї живе вчитель Григорій Їлькевич, котрий збирає руські народні пісні. Там також знаходиться завзятий русин, директор окружного училища Никола Верещинський. Я пішов до Їлькевича, котрий таки зараз запровадив мене до свого директора. Верещинський прийняв мене як свого рідного. З великим одушевленням віднісся до моїх змагань, хвалив мої наміри, звеличував мою любов до рідної справи, мою самопошванту. Я пробув у нього декілька днів. Це вельми освічена, обізнана з гуманістичними науками людина, знає німецьку літературу і зокрема докладно Шіллера, Гете, Гердера, а головне любитель руської історії й літератури, хоча і по чужим джерелам. У нього я знайшов повністю скристалізований погляд на питання народності (тобто нації), філософії, естетики, культури і т.п., і в розмові з ним я набув докладні знання про справи, що мене цікавили. З того часу я щороку відвідував його і знаходив підкріплення і піддержку в моїх трудах. Зауваживши, що моє фінансове положення не завжди в доброму стані, він розпитував мене, які твори хотів би я прочитати, і часто давав мені позичку на купно книжок з застереженням, щоб після прочитання я привіз або переслав йому ці книжки. При найближчій зустрічі він заявляв, що вже читав їх і тому книжки залишались у мене з умовою, що дам їх прочитати своїм друзям, які працюють на полі народної словесності.

Верещинський прожив свої перші роки служби викладачем в Чернівцях і в Сучаві та з одушевленням говорив про Буковину, про тамошнє життя, суспільний побут. Він розказував, що в половині Буковини панівна руська мова, якою говорить інтелігенція, навіть бояри (шляхта) і я рішив побувати під час своєї мандрівки також в Буковині”.

Не підлягає сумнівові, що під час цієї першої мандрівки Головацького по Галичині, — весною і літом 1833 р., Верещинський і Їлькевич довідались про Маркіянів гурток і зв'язались з ним тісніше. Їлькевич, як один з працівників на полі українського фольклору, вступив до гуртка і за прийнятим там звичаєм, прибрав ім'я Мирослава, а Верещинський бере на себе обов'язки мецената львівського гнізда україноманів. Спочатку закуповує для них потрібну літературу. Коли ж назріла справа друкування “Русалки”, фінансує тираж сумою 400 флоринів.

“Поклонився, Русалко наша, — читаємо в передмові, написаній Шашкевичем, — низко нашому Сподареві, Николаю Верещинсь-

кому, що звелів тобі родитися..." — оце і є безсмертний документ заслуг Верещинського.

Відомо, що за винятком 200 примірників решта тиражу "Русалки" була знищена цензурою і треба припустити, що гроші, вкладені Верещинським, пропали. Але це не знеохотило його. Три роки пізніше, 1840 р., він виділяє 500 флоринів на видання другої праці, написаної знеціненою і загнаною в сільські закамарки українською мовою, — "Галицькі приповідки і загадки", зібрані серед народу Лькевичем і лемком Іваном Бірецьким. Отже знову риск, риск задля ідеї. А треба знати, що він не був ані землевласником, ані підприємцем. Будучи безсімейним службовцем, складав гріш до гроша, щоб опісля віддати свої ошадності на непопулярну ціль.

В 1840 році все ще було актуальним питанням, яким шрифтом (кирилицею, гражданкою, чи латинкою) друкувати, українські галицькі видання, що намічались. Деякі визначні політичні і культурні провідники західних слов'ян, що симпатизували і підтримували національне відродження галицької України, дораджували використовувати латинку. З галичан за латинку висловився Йосиф Лозинський, що був в тих часах одним з представників української галицької думки, і цей факт глибоко занепокоїв Маркіянів гурток, тому, що такі спроби могли б мати прикрі політичні наслідки для єдності української нації. Тому проти цих спроб ще 1835 р. виступив Шашкевич. Але Іван Головацький, брат Якова, що здійснював у Відні друкування "Галицьких приповідок і загадок", заінтригований деякими чужинцями, знову підняв це питання. Тоді Верещинський в листі до Якова, який редагував працю, пише:

"Ми не будемо мати ніякого хісна, коли будемо писати латинкою і тому не можемо згодитися на неї, хоча користуються нею чехи і ілірійці, котрих ми шануємо, але наслідувати не можемо".

"Цей рішучий виступ Верещинського за гражданку мав вирішальне значення для справи, і хоча в 60-х роках вона виринула знову, ніхто з галичан-українців вже її не підтримав.

"У поета Жукотинського (Боднара Григорія з Жукотина) я вимантив манускрипт поезій, — пише Верещинський в листі від 2. II. 1848 р. до Я. Головацького, редактора "Вінків русинам на обжинки", що появились після "Русалки" і "Галицьких приповідок", — і тримаю його у себе. Ах, то буде прекрасний вінок, коли вони будуть напечатані. Але, щоб не позбавити їх поетичної краси, треба видати їх в руській барві, тобто треба задержати орфографію покійного Шашкевича. Бо коли ми хвалимо його за його

руське серце, то заховаймо в пам'яті і його правила писання, які нам залишив. Він нас направив на правдивий шлях... нехай же доля молодшого сина Тараса Бульби учить нас держатися свого рідного”.

Знаменитим і характерним є його лист від 2. III. 1847 р., в якому він повідомляє, що переписав 10 аркушів старини (до 1506 р.), яка зберігається в коломийському магістраті, для запроєктованого Зубрицьким “Галицького дипломатичного кодексу”, виступає з пропозицією, щоб при церкві св. Варвари у Відні жив постійно чоловік, який міг би зайнятись друкуванням українських видань (у той час тільки у Відні і в Пешті знаходився шрифт гражданки), і виступає проти сервільського обскурантизму, який бушує на релігійному полі. Кінчає цього листа словами:

“Недавно чув я з уст одного нашого священика слова погорди для наших руських книжок. І таких найбільше. В смутних часах жиємо. Тільки золото і почесні поллачують у нас, про правду і добро народа ніхто не журиться”.

Останні речення — це болюча характеристика тогочасного національного стану. Широкі кола зденаціоналізованої інтелігенції, яка ганялася за золотом і почеснями, не дбали про добро використовуваної нею темної маси, не тільки соромилися, але й погорджували нею, її мовою. Це часи, коли студенти руської духовної семінарії у Львові закидають полінами свого префекта Василя Ільницького при його спробі вести навчання української мови. І серед оцього моря, а краще сказати багна — національної і моральної темряви було лише декілька світил. Між ними Верещинський.

І несподівано на таку національно деморалізовану масу ледь грамотних пів-інтелігентів і темних панщинних хлопів-селян повіяли перші подихи апокаліптичної “Весни народів”, на додаток, просякнуті випарами і насичені ядом ворожого кубла.

Травень 1848 р. — скасування панщини.

“Тату ми вольні! Та ж ти цілих століт ту кляту неволю двигав і вмирать не хотів, а волі ждав”. Але увесь народ Галичини ніс її повних 300 років, — від 1543 року, коли польський сейм ввів кріпацтво.

“Головна Руська Рада” у Львові — перший український, народно-хлопський уряд. Це ж після 500-літньої політичної неволі, після п'яти століть приниження, знущань.

Зроджений на такому історичному ґрунті і серед тодішніх обставин, він виявився кволим і незрілим. Але його члени були просякнуті щирою ідеєю вивести свій народ з ганебного тупика.

І врешті “Собор руських вчених” — не ціла сотня на понад 3000-півінтелігентів, з яких “найвченіший” автор кількох популярних статей і редактор трьох збірників пісень, приказок і загадок, вихованець Маркіяна Шашкевича і, як він сам свідчить, Николи Верещинського — Яків Головацький.

На жаль, цей світлий послідовник, а фактично співтворець ідей Маркіяна, не зміг взяти участі в “З’їзді Руських Учених” (Собор Руских Учених), що відбувся від 19 до 26 жовтня 1848 р. Але в листі до свого “підопічного” і від Я. Головацького він дав йому таку настанову:

“Во імя розуму чоловіческого, аби не творено нового ученого язика, аби народна мова залишилась ненарушеною і була підставою нашої літератури. Для народа нашего шукаємо світла і гаразду, найже буде язик єго органом, котрим до него говорити, єму одвічні правди уділяти маємо... Ми вже вступили на злу дорогу, ми аккомодуємося вже до церковного, вже до польського, вже до російського язика і другим слав’янам невелику прислугу робимо а собі шкодим... Наша словесность єсть народна, будьмо чистими демократами, то єсть за розумом, за натуров і за правдов ідім”.

Мабуть, не підлягає сумнівові, що оці слова, які розкривають повністю його погляди, майже унікальні в ті часи національної і політичної інертності тодішньої інтелігенції, є достатнім аргументом, щоб високо оцінити його національну і соціальну направленість, якою зрештою керувався він і пізніше в своїй практично-організаційній роботі на Покутті в епохальних 1848—1850 роках.

Головою Окружної Руської Ради в Коломиї вибрано “найдостойнішого руського мужа” Николу Верещинського. Він разом з іншими однодумцями, яких стягав залопадливо на Покуття, розвиває активну організаційну і культурно-масову роботу. Завдяки йому в Коломиї появляються перші українські театральні вистави, тут організується перша українська галицька бібліотека, тут висунуто постулат відкрити середню школу з українською викладовою мовою, українізуються слова команди військової муштри, звідси до “Зорі Галицької” попадає перший революційний допис “Пани і лани” і т.д., і т.д.

Всі оці “неподобства і вибрики” не могли подобатися правлячим колам в Галичині. На Верещинського йдуть з’їдливі доноси, в польських часописах появляються публікації про його “шкідливу” діяльність.

“Дзєннік Народови” від 12. VI. 1848 р. в іронічному дописі з Городенки (його автором був Цєнглевич) повідомляє:

“Дня 8. VI. постягувані натовпи селян гурмою облягали церкву в Коломиї, де мала горстка священників руського обряду відправляла урочисто богослуження. Після закінчення молитв наступила хвилина глибокої тиші. Появляються духовники просякнуті побожністю, святою правдою з промовцем, Верещинський на чолі...”

Про “шкідливі” наслідки цієї промови писала також “Газета Народова” в 70 номері від 20. VII. 1848 р.

“Бачимо уми народних мас, розлучені проповідю Верещинського, яку він виголосив 8. VI. б. р., коли то з цілої округи постягано селян, наче б в кожному селі не було церкви... Його наука дала такі результати, що люд уважає всі панські поля і ліси своєю власністю, домагається їх, виганяє худобу на панські землі і таке інше...”

Ця сама “Газета Народова” від 24. VIII. цього ж року в дописі з Коломиї повідомляє:

“1-го серпня б.р. руські священники скликали селян, що ярмаркували на ринку, до помешкання Верещинського, голови Окружної Руської Ради і намовляли їх підписувати петицію за поділ Галиції на дві губернії, руську і польську...”

Звичайно, що ця петиція не дуже подобалась “Газеті Народовій”, бо поділ Галичини на дві етнографічно суцільні губернії позбавляв шляху домінуючого впливу на територію, де жило українське населення і послабив би експлуатацію українського села польським двором, і тому “Газета Народова” представляє цю акцію глумливо і злобно. Для нас важливе, що і в цій акції, яка так дуже не подобалась ворогам українських народних мас, одним з ініціаторів і її керівників був Верещинський.

Дальшою його заслугою були зусилля ввести українську мову у Львівському університеті. В листі від 19 грудня 1884 р. до о. Рудольфа Моха, одного з чільних діячів і провідників того часу, він пише:

“Знаючи вашу ревність, сподіємося, що підпишете залучену петицію за введення руської викладової мови на богословському факультеті університету і подбаєте, щоб підписали її і інші...”

Так ото на всіх ділянках, в яких проявлялось відродження українського народу в Галичині в 1848 р., оте правдиве “галицьке чудо”, Верещинський був не лише активістом, але й провідником та ініціатором багатьох починань. І тому, коли в 50-их роках перші подмухи “Весни народів” придушено, Верещинський був змуше-

Питання Українського Патріархату в часі смерті Марніяна Шашневича

Українське відродження в Галичині в першій половині XIX-го століття плинуло на ціле політичне, церковне і суспільне життя країни. Національна свідомість, розбуджена “Руською Трійцею”, почала активізувати також і консервативне духовенство Греко-Католицької Церкви. Але українській свідомості галицького клеру найбільш допомогло переслідування уніятів в російській імперії та скасування унії на Наддніпрянщині. Галицька Церква відчувала, що вона репрезентує утиснену і переслідувану націю, яку тільки з піднесенням вільної Церкви можна було оживити. Тому на запит о. Августина Тайнера, референта Східних Церков при римській курії, о. Михайло Малиновський, префект студій у тодішній Галицькій Митрополії, у великодному часі 1842-го року написав довгу реляцію до Курії, де, як першу передумову для піднесення Греко-Католицької Церкви, ставить надання кардинальської чи патріяршої гідності для Галицької Митрополії¹). Крім того о. Малиновський ще настоював, щоб та Церква була більше скупчена під одним центральним авторитетом і центральною адміністрацією²).

¹) Malinowski M., *Die Kirchen und Staats-Satzungen bezüglich des griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien, Lemberg/Stauropigianischen Instituts* 1864, p. 505. “Collustranda esset Metropolitana Haliciensis Ruthenorum Unitorum Sedes dignitate Cardinalitia vel Patriarchali”.

²) Там же, ст. 505-509.

ний зректись посади директора школи, і цькований ворогами політичної та культурної емансипації українського відродження в 1856 р. переїхав з Коломиї до Черновець. Тут зайнявся писанням “Проповідей на неділі і свята”, що вийшли в Коломиї друком 1883 р., отже вже після його смерті. В передмові, написаній видавцем Білоусом, зазначено, що автор закінчив життя “забутий і покинутий”.

Постать Н. Верещинського наскрізь цікава і заслуговує належної оцінки та визнання.

Петро Кривоносок

Отець Тайнер по двох місяцях відписав дуже позитивно Малиновському і признав потреби піднесення та централізування уніятської Церкви в австрійській імперії ³). Через його ініціативу на початку 1843-го року в руках папи Григорія XVI-го опинилася реляція Малиновського, яка наставила Вселенського Архієрея дуже прихильно до здійснення її ідей.

Папа Григорій XVI-ий разом зо всією курією підніс питання Української Католицької Церкви 27-го квітня 1843-го року на генеральній сесії Конгрегації Надзвичайних Церковних Справ і сам запропонував створення патріархату для українців католиків в австрійській імперії ⁴). Проект Папи одноголосно прийнято і рішено негайно повідомити австрійський уряд про наміри Апостольської Столиці. Як загально відомо, до ерекції патріархату на терені Австрії потрібно було імператорської згоди, бо на основі “патронального права” творення нових церковних адміністраційних урядів належало імператорові ⁵). З тієї причини папа Григорій XVI-ий доручив своєму державному секретареві кардиналові Л. Ламбускіні, щоб поінформував Австрію про пляни Апостольської Столиці і провадив дальші переговори до здійснення наміченого патріархату ⁶).

Кардинал Ламбускіні дійсно, ще початком місяця травня, виготовив довший меморіял до австрійського уряду, і 3-го того ж місяця доручив своєму амбасадорові при віденському імперіяльному дворі, графові Люцову, який в тому часі перебував в Римі, щоб особисто передав цей меморіял імперіяльному канцлерові К. Л. Меттерніхові ⁷). Опісля, 6-го травня, післав копію цього ж меморіялу також і віденському нунцієві Людвікові Алтері і просив його про допомогу в тій справі і про вістки і про погляди австрійського уряду ⁸).

В своєму меморіялі ⁹) до австрійського уряду кардинал Ламбускіні писав, що найновіше відступництво єпископів ¹⁰) від церковної єдності, насильне перетягнення з'єдинених українців і

³) Там же, ст. 516-518.

⁴) Archivio Segreto Vaticano (ASV) Acta S. Congregationis Consistorialis, an. 1853, vol. II, fasc. 45, s.n.

Baran A., Progetto del Patriarchato Ucraino di Gregorio XVI. **Analecta OSBM**, vol. III, fasc. 3-4, p. 472.

⁵) Там же.

⁶) Там же.

⁷) ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, vol. 281, f. 564-564v.

⁸) Там же.

⁹) ASV, Acta S. C. Consistorialis; Baran A., Progetto, p. 458-61.

¹⁰) Pelesz J., *Geschichte der Union der Ruthenischen Kirche mit Rom*, Wien/Mechitaristen 1880, vol. II, pp. 818-30. Тут йдеться про єпископів Семашка, Зубка і Лужинського, які були наставлені царським урядом, щоб знищити унію.

білорусинів на схизму та духовна погибель так багатьох душ викликали щире співчуття у Вселенського Архієрея і примусили Апостольську Столицю особливіше зайнятися судьбою згаданих народів та з божою поміччю знайти найвідповідніші засоби, щоб в якийсь спосіб поправити це нещастя і врятувати решту з'єдинених від руїни. З цього приводу Святіший Отець звернув очі на українців католиків австрійських доміній, де імператор протегує Католицьку Церкву і помагає Апостольській Столиці в праці для добра своїх підданих. Ці українці, хоча знаходяться під опікою австрійської влади, все ж таки погані намови могли б також і на них діяти. В них існує старе недовір'я до латинників. Бо не можемо заперечити, що без огляду на противні постанови та заборони римських вселенських архієреїв ¹¹⁾, велика частина української шляхти, залишивши свій обряд, перейшла на латинство, наслідком чого українська Церква стала біднішою, лишилася з малими бенефіціями, а духовенство і нарід стали менше освіченими, ніж латинники. Може причина меншої освіти полягала також в тому, що українське духовенство є жонате, і що Василіянський чин, колись квітучий і славний, тепер знаходиться в прикрім декаденстві. Але яка б не була причина цієї слабкої освіти, факт є, що гірше положення української Церкви родить неприхильність до латинників і це ослаблює прив'язання українців до католицької єдності. А з другого боку російський цар нічого не жалує, щоб перетягнути їх на своє "православ'я" ¹²⁾.

В такому разі, продовжує папський державний секретар, муситься підняти українців (рутенів) австрійських доміній на дусі і більше притягнути їх до єдності. Опісля меморіал звертався з папською пропозицією до імператора, що його цитуємо в нашому перекладі:

"Святий Отець хоче заангажувати віру маєстатичного імператора-короля, щоб своєю поміччю та протекцією підтримав заходи, що їх сам Його Святість уважав би за гідних для духового добра української (рутенської) нації. Між всіма тими заходами, що логічно являються корисними для згаданої цілі, один виглядає найважливішим, а саме, дати українцям (рутенцям) церковного лідера, обдарованого спеціальною гідністю та відповідними прерогативами, який під потрібним підчиненням Святої Столиці знайшов би спосіб боронити український (рутенський) обряд та поставити його в такий блиск, який цьому обрядові належиться

¹¹⁾ Розходитья про декрет Урбана VIII з дня 27-го лютого 1624 і про конституції Венедикта XIV "Etsi Pastoralis" (1742) і "Allatae sunt" (1755).

¹²⁾ ASV, Acta S. C. Consistorialis; Baran A., Progetto, p. 458-459.

... Тепер отже, якщо наміряється відзначити тих українців (рутенців) підпорядкуванням їх церковному наставникові вищого ступня, то відповідало б дати їм якогось **Примаса** чи **Патріярха**. Патріярх був би напевно ними більше витаний, бо він більше підходить до традицій східних націй...¹³⁾.

На основі меморіялу треба було підчинити цьому патріярхові всіх українців в Галичині і в Мадярщині, а навіть можна було б дати йому юрисдикцію над всіми східними обрядами в Семигороді та Хорватії¹⁴⁾.

На питання, де могли б помістити цей новий патріярхат, папський державний секретар висловлює думку, що одиноко львівський престіл має вищу гідність від звичайного єпископства і самозрозумілим є, що тут належить поставити патріярхат. Але, якщо Мадярщина не погодиться на те, щоб її піддани належали під "галицького" патріярха, то треба отриматися тільки до Галичини, або дати цьому церковному провідникові альтернативну резиденцію. Вкінці, якщо і цього не можна зробити, потрібно дати їм двох примасів, одного на Галичину, а другого на Мадярщину¹⁵⁾.

Вкінці кардинал Ламбускіні у своєму меморіялі заявив, що все це писав до австрійського уряду в імені Папи Григорія XVI-го і просив, щоб австрійський уряд чимскоріше висловив свою думку та думку вого імператора щодо здійснення плянів Вселенського Архирея¹⁶⁾.

Віденський нунцій, отримавши копію цього меморіялу і листа римського державного секретаря, вже 19-го травня відписав кардиналові Ламбускіні і запевняв його, що зробить все для переведення пляну Вселенського Архирея, одначе мусить зачекати зо своїми діями, поки амбасадор граф Люцов приїде до Відня і урядово передасть згаданий меморіал принцові Меттерніхові¹⁷⁾.

¹³⁾ ASV, Acta S. C. Consistorialis; Baran A., Progetto, p. 459-460. "Il S. Padre si propone d'interessare la religione dell'augusto Imperatore e Re a co-operare coi suoi ajuti e colla sua protezione alle misure che dalla stessa Santità Sua si giudicherebbero convenienti al bene spirituale della Nazione Rutena. Fra i vari provvedimenti che in questa considerazione si presentarono come vantaggiosi a quel fine, uno ve n'è che sembra dover essere il principale, cioè quello di dar ai Ruteni un Capo Ecclesiastico fornito di particolare onoranza e di convenienti prerogative, il quale sotto la necessaria dipendenza dalla S. Sede abbia poi il modo di proteggere il rito Ruteno e di rimtterlo in quello splendore che gli conviene... Ora pertanto se si vuole onorare i detti Ruteni col sottoporli ad un superiore ecclesiastico di maggior grado, converrebbe dar loro un Primate o un Patriarca. Il Patriarca sarebbe al certo gradito da essi assai più, come quello che più si confà alle antiche abitudini delle Nazioni orientali...".

¹⁴⁾ Там же.

¹⁵⁾ Baran A., Progetto, p. 461.

¹⁶⁾ Там же.

¹⁷⁾ ASV, A. Nunziatura di Vienna, vol. 280F, f. 79v-80.

Аж 2-го червня голосив, що амбасадор вже приїхав і що ще офіційно не передав меморіалу австрійському урядові, але на одному прийнятті натякнув Меттерніхові про справу, і виглядало, що австрійський канцлер був прихильний плянам Апостольської Столиці.

Врешті в день смерти о. Маркіяна Шашкевича, 7-го червня 1843-го року, прийшла конкретна і найбільше позитивна відповідь від австрійської імперії. Наступного дня, тобто 8-го червня, нунцій вже описав державному секретареві офіційну відповідь Меттерніха на римський меморіал. В першу чергу нунцій заявив, що Меттерніх сам є прямо захоплений справою. Дальше нунцій розказує всю свою розмову з канцлером. Пише, що Меттерніх хвалив сам меморіал, казав, що це досконало виготовлений документ і що сам багато скористав з тут описаної релігійної проблеми австрійських українців. Видно, заявив канцлер нунцієві, що Апостольський Престіл знає докладно стан української Церкви в цих домініях. Опісля сказав, що таку справу треба розглядати стисло урядовою дорогою і він вже пустив у рух свій урядовий апарат. На його думку всім українцям Австрії потрібно дати тільки одного церковного провідника і на це найкраще надається гідність патріярха. Вкінці до здійснення цих плянів Вселенського Архияерея з боку австрійського уряду він обіцяв найповнішу й найдалекосяглішу допомогу ¹⁸⁾).

Справа залишилася у великій тайні, бо австрійський канцлер не хотів, щоб заінтересовані угруповання почали маніфестувати свої домагання і тим самим розпочали національні сварки на терені імперії. Але мимо того в урядових колах велися переговори про поставлення українського патріярхату. Та при тих переговорах показалися також і труднощі щодо вирішення справи. Віденський нунцій 15-го листопада 1844-го року написав до Риму, що був з різними справами в Меттерніха і цей зовсім спонтанно почав говорити про справи українського патріярхату. Заявив, що хоча дуже багато перешкод висунулося, він одначе не зрештував із здійснення згаданого проекту. За його словами найбільшою перешкодою був шовіністичний дух мадярського парламенту, якому в тому часі не можна було предложити такого проекту, бо опозиція була б напевно інтерпретувала це як плян на підчинення мадярських підданих Закарпаття “чужим” церковним владам і проект був би напевно відкинений. А з другого боку австрійський уряд не хотів би виключити закарпатських

¹⁸⁾ Там же, ф. 83-83v.

¹⁹⁾ Baran A., Progetto, p. 462-463.

Жіночі постаті в житті М. Шашкевича

В особистому житті Маркіян Шашкевич не мав якихсь любовних переживань, вартих літературного пера, як напр., Шевченко, Куліш, Франко чи інші українські або чужі поети, головню в епосі романтизму. Шашкевич, вихований у гарних родинних традиціях у священичій рідні, не мав спеціальних нахилів до романтичних пригод із жінками, які натхнули б його до такого літературного жанру. Наш поет, битий долею від молодости за нерозважний крок під час побуту на першому році філософії в Духовній Семінарії у Львові, не мав змоги переживати таких моментів, як інші поети, і дістати стимул до літературного оброблення жіночих постатей. Як майбутній священик він дивився на жінку як майбутню дружину і матір, виховницю дітей, порадицю свого чоловіка, а також порадицю своїх парохіян, головню сільського жіноцтва. Тому в його творах виступають радше пасивні ніж активні жіночі постаті, одначе шановані і цінені в громаді.

В особистому житті Шашкевича відіграли важну ролю три жінки: його мати, сестра Юлія і дружина. Мати Маркіяна, Єлисавета, походженням із старого священичого роду Авдиківських, була вихована в традиційній побожності і скромності, прикметній тодішнім суспільним звичаям, де жінка майже не брала участі в

українців з-під юрисдикції плянованого українського патріярха, бо це було б створило новий поділ у монархії. Вкінці, не зважаючи на все, обіцяв нунцієві, що далі буде працювати над здійсненням проекту Вселенського Архиерея²⁰).

На жаль, патріярхальний проєкт не міг бути здійснений. В Мадярщині від згаданого засідання парламенту в 1844-ім році нетерплячий іредентний націоналізм з дня на день більше поширювався, а в 1848-ім році перетворився в національне повстання проти Австрії. Це повстання та антиабсолютистичні заворушення у Відні 1848-го року повалили уряд Меттерніха і справа українського патріярхату стратила свого найбільшого покровителя в монархії.

²⁰) Там же, ст. 463-464.

національному і громадському житті, отримувала відповідне шкільне виховання, лисання і читання та інші елементарні науки, знання хоч одної чужої мови, гри на фортепіяні, практичних домашніх робіт тощо. До того домашнє виховання й оточення, різного роду і ступеня зацікавлення поточними справами, льокальними і світовими, виробляли молоду жінку (панянку) на майбутню паню марону, дружину і матір.

Дружина о. Семена Шашкевича, Єлисавета, дочка о. Романа Авдиковського, пароха Підлисса в Золочівщині,¹ людина ніжної, мрійливої вдачі, тендітна і чутлива, може й не зовсім підходя до вдачі чоловіка, людини твердих і невгнутих життьових принципів, консеквентної в своїх поступках. Вийшла за нього заміж може і не з любови, а з поради батьків, що було звичаєм у наших священничих домах сливе до кінця ХІХ ст. Тому залюбки перебувала вона в домі свого батька, де були більші достатки і куди тягнуло її родинне тепло, затишся батьківського дому, а також гарна околиця та гарний батьківський дім-приходство. Там народився Маркіян — найстарша дитина Шашкевичів. У своєму дитинстві перебував він часто у свого діда в Підлиссі, під дбайливим оком матері. Хоч дома в Підлиссі, як і в Княжому, де душпастирював о. С. Шашкевич, говорили по-польськи, то не цуралися й української мови селян, із якими приходство жило в тісних взаєминах. Малий Маркіян часто слухав не тільки соловейкових пісень, що ляцали на весні в дідовому саді, слухав не тільки маминого і дідового співу, але також і співу жалісного бідної мами селянки, якій забрали до війська сина, або жалісного співу дівчини, якій судженого замкнули до холодної, — бо так хотів “окоман”.² Все це відповідно настроювало молодого Маркіяна, що був веселої вдачі, говірливий, жартівливий, навіть нераз і пустотливий. Мати потурала своєму первородному пустунчикові, головню тоді, коли він був із нею в Підлиссі. Правдоподібно дома у батька не дозволяли йому на це. Зате мати всупереч твердій батьковій вдачі плекала в синові лагідність і ніжність, і це залишилося у нього до кінця його короткого життя. Мати поділяла з ним усі його радощі і смутки, розуміла його чутливу вдачу і навіть вибачала йому його нерозважний крок під час його побуту першого року в Духовній Семінарії, що спричинило виключення його з неї. За старанням матері дав Маркіянові у себе притулок її брат Захар Авдиковський і помагав йому знайти за-

¹ Василь Шурат: Дід Маркіяна Шашкевича. “Неділя”, Львів 1911, чч. 13-44.

² Богдан Лепкий: Маркіян Шашкевич. Коломия, 1911, стор. 30.

робітню працю.³ Мати не занедбувала сина, якому батько заборонив приїзду до Княжого. Тайком від батька спомагала вона його грішми і харчами. Вона й надалі залишалася його порадицею в злиденному житті. І за це Маркіян із любови та пошани до матері сповнив її бажання і за її гарячими молитвами став священиком. Щоб пригорнути до себе бідну матір — удову, пішов за її порадою і одружився, з метою, як жонатий священик, працювати на селі для народу, а також дати приют матері й молодшим братам і сестрі. Під час богословських студій кілька разів у рр. 1835-1837 виїздив він до матері в село Княже, щоб підкріпити своє слабке здоров'я. Мати, бачучи це, мабуть, почувала початки сухіт у сина. Коли Перемиський єпископ Іван Снігурський намовляв Маркіяна до безженного стану, він (Маркіян) найперше звернувся по пораду до своєї матері. В листі до матері в 1837 р. пише він: "Мабуть уже цього року стану священиком, бо Його Ексцеленція хоче висвятити мене цього року в грудні безженного. Одначе вижидаю поради коханої Мамусі Добродійки і Отця швагра".⁴ Мати, що леліяла великі надії на першого сина, мусіла пережити велику трагедію — смерть цього сина. Мусіла теж вислухати зворушливої проповіді о. Грабянки на його похороні, що ще більше роздирала серце опечаленої матері.⁵ Вона прожила до 1854 р. й померла в домі своєї доньки Юлії. До смерти носила вона в серці незагоєну рану — втрату дорогого сина.⁶

Друга жіноча постать в особистому житті Маркіяна Шашкевича — то його сестра Юлія, що після смерти о. Семена Шашкевича ще нелітньою (15 років) вийшла заміж за богослова Терентія Сметану, який після висвячення обняв завідателство парохії Княже та пригорнув до себе матір-удову і всіх її малолітніх дітей. Не було теж достатків у цій сім'ї, зате пошана до матері Єлисавети і допомога Маркіянові, якому тепер були відкриті двері до материних порогів та якого прямо обожала саме сестра Юлія. Вона була свідком його життєвих невзгод, вона переживала всі його радощі, його одружіння і свячення, його літературні успіхи. Одначе переживала і його болі, фізичні і духові, та найбіль-

³ Омелян Огоновський: Історія літератури руської. Львів, 1889, ч. II, стор. 431.

⁴ Михайло Тершаковець: До життєписи Маркіяна Шашкевича. Записки НТШ. Львів, 1911, том 106, стор. 82.

⁵ Михайло Тершаковець: Причинки до життєпису Маркіяна Шашкевича та дещо із його письменської спадщини. Записки НТШ, Львів, 1904, т. 58, ст. 41.

⁶ Михайло Тершаковець: Там таки, стор. 47: "Слово печальное при похороненіі благородній вдови Єлисавети Шашкевич, упокоївшейся дня 10. марта 1854. Сочиненно і совозглашенно Ігнатієм Дзерович сотрудником і катихитою головного дівичняго училища в Бродах, а посвяченно Всечестнійшему Намістнику Олеського деканата Терентію Сметана і Єго благородной супрузі Оляніні з Шашкевич".

ше його смерть. Довгі роки не могла вона забути втрати улюбленого брата, якого дуже любила від ранньої молодости, коли то він, приїжджаючи зі школи на свята, писав віршики на різні родинні okazji, і які отісля сестри і браття виголошували перед батьками та родичами.⁷

Юлія Сметанова подала найбільше інформацій про Маркіяна його синові Володимирові (в 60-х рр.). В довгому листі, писаному очевидно польською мовою, подала вона деякі подробиці з життя свого брата. Писала вона підо впливом жалю до тих, що переслідували Маркіяна в семінарії. Її лист є цінним джерелом до пізнання життя поета. Тут подає вона таке: “Батько відмовив йому (Маркіянові) всякої помочі так, що він сам мусів утримуватися... Три роки тинявся поміж людьми і щойно після трьох років знову прийняли його до Семінарії...” “А він був добрий, мав серце повне посвяти для інших. Доля була для нього доволі ласкава, обдарувала його розумом і добрим серцем. Ця людина душею бажала зацепити взаємну любов і приязнь поміж людьми...”. “Не знаю, чи слушно переслідувала його консисторія. Довгий час не висилали йому пропозиції на Новосілки і не подали причини цього, а він мусів зносити недостатки, не побираючи платні з державної каси”.⁸ Про похорон о. Маркіяна пише вона так: “Як уже мали вклатати домовину до гробу, о. Грабянка, теперішній парох Новосілок, промовив слово українською мовою, а о. декан Дольницький, повернувшись із похорону, не міг винайти для нього похвал. От так то кадять поетам після смерти, а за життя і їсти не дають”. “...Тіло Маркіяна вставлено в мурований гріб із сином Святославом”.⁹ Довелося Юлії Сметановій бачити перенесення тлінних останків о. Маркіяна з Новосілок до Львова, довелося пережити ще раз глибокий жаль за передчасно згаслим братом, довелося бачити прославлення брата п'ятдесят років після його смерти.

Третя жіноча постать у житті Маркіяна Шашкевича це його дружина, Юлія, дочка о. Теодора Крушинського, пароха с. Деревня в Жовківському повіті. За тодішнім звичаєм у священничих родинях батьки вибирали чи дораджували синові дружину і, навпаки, дочці чоловіка. Звичайно укінченого богослова, званого алюмнус або питомець, привозив інший священник до бать-

⁷ Лист Юлії Сметанової до Володимира Шашкевича: “...Коли приїхав до дому на свята, повироблював нам побажання для батьків. Це значить, що він бажав прислужитися їм і нам давав до цього нагоду...” (перекладено з польської мови). Михайло Тершаковець: Там таки, стор. 40.

⁸ Лист Юлії Сметанової. Там таки, стор. 41.

⁹ Лист Юлії Сметанової. Там таки, стор. 41.

ків панни, також звичайно священичої родини, представляв алюмнуса, про якого звичайно знали батьки судженої, і часто від першого разу западало рішення дівчини стати дружиною алюмнуса, майбутнього священика. Так напевно було і з Маркіяном, коли він за порадою матері вирішив одружитися. Маркіян сподобав собі панну Юлію і полюбив її. Ще будучи нареченим, писав до неї вірші. Заховалися два із них, писані поправною польською мовою і гарним поетичним стилем.¹⁰ Заховався в родині Маркіяна переказ, що під час весільної гостини в домі о. Крушинського Маркіян сказав гарне слово українською мовою, закінчуючи словами: “Тепер ти вже моя на віки, тепер я ніколи тебе не покину!”

Після одружіння в лютому 1838 року поїхав Маркіян у травні до Львова на свячення. Звідти з семінарії писав до дружини гарні, настроєві листи, повні любови і глибоких почувань та релігійності і священичої ревності. Писав теж, що тужить за селом, що мури семінарії пригнітають його, що змарнів і посумнів. “Без бокобородів, у старій реверенді, з молитовником під пахою перебігаю по сто кільканадцять сходів з гори на долину, до церкви і назад. Багато роздумую, мало говорю і вже не ходжу так жваво як давніше. Знаю, що я є слугою Божим і хочу гідно та пильно сповняти своє завдання”.¹¹

В листі з 20. травня 1838 р., зараз після висвячення, писав він до дружини: “Від неділі я став уже слугою Божого престола і хочу та бажаю бути вірним, ревним і дбайливим, як ті дівчиці зі святої Євангелії, що вижидають жениха. Прошу Тебе, благаю, сполучай ранками і вечорами свої побожні молитви, що впливають із Твого серця, разом із моїми гарячими молитвами, щоб Господь Бог сподобив мене, свого вірного слугу, спомагати мене і, подавши нам свою всемогутню руку, завів нас до місця благословенних і примістив нас нерозлучених у лідніжжя свого трону”.¹² Тут виявив Маркіян Шашкевич свою глибоку любов і відданість людині, якій присягнув перед престолом досмертну вірність і яка поділяла з ним долю і долю і мусіла пережити важкі удари долі, а то спершу смерть першого сина Святослава, що помер дитиною, смерть подруга й після того важке життя і горювання. Незадовго після смерті о. Маркіяна перенеслася вона з другим сином Во-

¹⁰ Богдан Дідицький: “Вспоминка о Маркіяні Шашкевичу. Зоря Галицкая jako альбум на год 1860”, стор. 448–497. Там видруковано два польські вірші Шашкевича: 1. “А веш ти?” і 2. “Моє небо”.

¹¹ Богдан Лепкий: Маркіян Шашкевич. Коломия, 1911, стор. 73.

¹² М. Тершаковець: До житеписи Маркіяна Шашкевича. Записки НТШ, Львів 1911, том 105, стор. 85.

лодимиром до Львова, де з допомогою рідні винайняла мешкання, тримала в ньому “на станції” шкільних учнів і в той спосіб утримувалася та виховувала сина, що пішов слідами свого батька і став письменником. Та довелось їй пережити і його смерть у 1885 р. Довелось їй бачити теж величне перенесення тлінних останків о. Маркіяна в 1893 р. до Львова. У Львові померла Юлія Шашкевичева в невідрадних матеріяльних умовах. Похоронено її разом із чоловіком та сином Володимиром у гробниці на Личаківському кладовищі, над якою українське громадянство поставило гарний пам’ятник у 1906 р.¹³

Три жіночі постаті в особистому житті Маркіяна Шашкевича мали вплив на його літературну творчість. Жінки як літературні постаті в його творчості нечисленні. Це немов типи сільських дівчат, узяті з народної пісні, часто пасивні, здані на опіку мужчини, милого чи батька-матері. В ліричних любовних віршах, як “Туга за милою”, “До милої”, “Думка”, “Дністров’янка”, “Вірна” і ін., дівчина вірна своєму милому, здається на його опіку, тиха, спокійна, готова переносити і найважче горе, так як і готова пережити з ним найкращі хвилини. За словами Б. Лепкого це типи взяті з народної пісні або з мандрівних романсів, які у нас колись співалося в супроводі гітар та шпінетів. Коли прочитаємо вірш:

Повій, вітре, вітросеньку,
Там, де тужить мила,
Нехай несуть там пісеньку
Твої легкі крила . . .

Най не плаче, най не тужить,
Вже час ся зближає:
Прийде милий, приголубить
Із нев ся звінчає . . .

то “вам здається, що це переписано з якогось синього штампуху” вашого діда або бабуні. Без сильних поривів, без різких акцентів, щиро і невибагливо виливається ця пісня любови, завершена надією подружжя.¹⁴ Жіночі постаті в літературній творчості звичайно такі, як і були жінки в особистому житті Маркіяна Шашкевича.

¹³ о. Дамаскин Попович, ЧСВВ: Маркіян Шашкевич на тлі відродження Галицької України. Мондер, Алта., 1944, стор. 86.

¹⁴ Богдан Лепкий: Маркіян Шашкевич. Коломия, 1911, стор. 88.

Годів - колиска родоводу Шашкевичів^{*}

Джерельні відомості

Основні джерельні відомості про рід Шашкевичів знаходимо в селі Годів, яке положене біля міста Поморяни. Годів, це колиска роду Шашкевичів, які там жили як священичі родини продовж майже 300 літ. Про с. Годів та про перших піонерів-Шашкевичів, довідуємося з історичної повісти “Кривавий Танець”, що її написав уродженець Годова, Володимир Луцик (псевд. Бодак Музика), син Юліяни Шашкевич і о. Теодора Луцика. В тій повісті говориться про поселення Шашкевичів у с. Годові. Саме село, дуже довге, розкинене по горбку і у долині. Про Шашкевичів, які у Годові довгі роки проживали і душпастирювали, говорять врештою архівальні документи-метрики, які знаходились у парохіяльному уряді с. Годів.

Автор цього звідомлення відвідав село Годів двічі. Сталося це припадково. А може у цьому діяв не випадок, а радше зов крові! Це ж Предки візвали своїх нащадків на розмову! Перший раз відвідав я Годів, будучи учнем гімназії, маючи 16-ть років життя. Літньою порою 1926 року, разом з моїм братом, під опікою та наглядом нашої мами Зиновії, прибули ми до Годова. Зиновія являється наймолодшою дочкою Юліяни Шашкевич-Луцик. Вона народилася в Годові, скінчила там народню школу і залишила його по смерті свого батька о. Теодора 1894 р., маючи 12 літ. Правда, з тої, що так назву першої екскурсії по давній нашій батьківщині, багато ми не скористали, бо не застали там пароха, о. Кутного, який міг нам подати джерельні відомості про Шашкевичів. Та всетаки часу не прогайнували! Відвідали ми недалекий годівський цвинтар і тут неначе віч на віч, завели зі своїми предками розмову. Коли я знайшовся біля позападаних гробів, дідів та прадідів з трьох майже століть, кризь мене пройшов наче електричний струм, який потряс цілим моїм еством. І хоч від того часу проминуло вже 40 років, перед очима видніє той цвинтар, а відвідини — наче учора відбулися! Сам цвинтар, досить великий, розділений на горішній-більший та дещо менший-долішній. Горішній, вкритий могилами священиків-Шашке-

^{*}) Автор цього нарису д-р К. Ф. дав силуетку однієї лінії роду Шашкевичів. Є інші лінії цього роду. Редакція “Шашкевичіани” просить всіх тих, які мають подібні відомості про інші лінії, щоб їх надіслати до редакції та використання.

вичів в їхніми родинами. Він старий, зарослий бурянами, кущами. Огорожений дротяним полотом, у котрому стовпи вже поломані та похилені до долу. Справляє вид наче побоєвища роду Шашкевичів, які відходили з цього світу передчасно! По середині цього цвинтаря вирізнялася висипана могила о. Івана Шашкевича, останнього там пароха з роду Шашкевичів. У горішній частині цієї могили, в головах, росла величава липа. о. Іван Шашкевич був одружений з дочкою о. каноніка Олексія Мойсеовича, якій на ім'я Марія. о. Олексій Мойсеович був парохом с. Мільно біля Золозень. Його знимка зберігається у нашій родині. Треба знати, що о. О. Мойсеович, це один з тих перших наших священників, які покинули богословські студії на університеті! З подружка о. Іван Шашкевича та Марії, народилася моя бабка, Юліянна, яка вийшла заміж за о. Теодора Луцика 1856 р. (шлюб відбувся зараз по смерті о. Івана, ще в жалобі); бо треба було обсадити парохію, котру отже обняв мій дідо о. Теодор. І саме о. Теодор перериває так би мовити нитку роду Шашкевичів у Годові, а коли і той помер, перервалася нитка родинних зв'язків з Годовом.

Вдруге, відвідав я Годів в рік пізніше, 1927 р. У переїзді до Краснопуці, разом з моїм старшим братом, тоді студентом прав, і кузеном, вступили ми до села Годів та зайшли на приходство, щоби змогти отримати більше джерельних відомостей про Шашкевичів. Смілі і відважні, наче б у себе дома, приступили до діла, яке мали полагодити ще в час перших наших відвідин. На наше щастя, цим разом ми застали дома пароха, о. Кутного, який нас гарно прийняв і угостив. о. Кутний, як нам на початку приязної розмови сказав, був товаришем зі св. Богословії о. Йосифа Сліпого, тодішнього професора і ректора Богословської Академії у Львові, а сьогоденішнього Блаженнішого Митрополита і Кардинала у Римі. В часі нашої розмови о. Кутний показав нам багато метрикальних книг, що їх провадили Отці Цашкевичі через приблизно 300 років у тій же місцевості! Важко було все докладно простудіювати (на це було б і рік часу замало), та однак ствердив я той не заперечний факт, що кожна метрика підписана о. Шашкевичом! Мінялися на поодиноких лише імена. На цьому місці, хочу підкреслити той важливий факт, що у початкових книгах, метрики були з підписами "Де-Шашкевич". У пізніше виготовлених метриках, чомусь не має вже більше того "Де".

Відомості на підставі переказу родини

У давніх священничих родинях у Галичині (Західній Україні)

водилось так, що не один, а то два і три сини ставали на службу у Христовім винограднику! Один остався на “батьківщині”, інші займали парохії в других місцевостях, де закладали нові вогнища свого роду в прямій лінії. Повставали також нові вогнища в бічній лінії, а їх творили дочки.

Така традиція (закон) в цьому питанню, існувала у роді Шашкевичів! Першим і головним вогнищем (місцем поселення) цього роду є село Годів.

Одним із важніших поселень (у бічній лінії) роду Шашкевичів являється село Струтин, біля Золочева. То поселення творили дочки і онука о. Івана Шашкевича з Годова. Перша і найстарша з них, Катерина Шашкевич (замужна за о. Бонавентурою Волошинським), друга — Анна, замужна за о. Терентієм Перфецьким. Саме при дочці Анні Перфецькій, доживала віку вдова по о. Іванові Шашкевичові — Марія, де померла і спочиває. Рід Шашкевичів у Струтині закінчує Ольга, дочка Юліяни Луцик, а онука о. Івана Шашкевича, яка була замужна за о. каноніком Антоном Яновичом, який помер 1939 р. На цьому місці слід відмітити, що при Ользі і о. Антонові Янович, дожила свого віку мати, Юліяна Луцик, де померла 19. серпня 1925 р. Три покоління Шашкевичів проіснували в бічній лінії в селі Струтин б. Золочева.

Інше місце поселення роду Шашкевичів з Годова закладається в селі Куропатники біля Бережан. Тут душпастирює о. Михайло Шашкевич, син о. Івана з с. Годів. о. Михайло був одружений з Іванною Перфецькою.

Село Княже, біля Золочева, це ще одне з дуже важних поселень Шашкевичів! Сам у Княжому, з подружа о. Симона Шашкевича та Єлисавети Авдиковської (дочки пароха Підлисся), народився 1811 р. на усім дорогий і знаний о. Маркіян Шашкевич, який неначе Мойсей, звільнив з духової неволі свій Український Нарід в Галичині. о. Маркіян душпастирював в селі Новосілки, біля Задвіря і тим самим поширив мережу засягу роду Шашкевичів в сторону Львова. Як знаємо, о. Маркіян помер теж передвчасно, бо вже у 1843 р.

Відомості про Шашкевичів з Княжого і Новосілок, які говорять про споріднення з Шашкевичами з Годова, могу тут подати лише на підставі передання моєї родини. Саме моя бабка, Юліяна Луцик, говорила про о. Маркіяна, як про кузена Шашкевичів з Годова! Дідо, о. Луцик Теодор, муж Юліяни, називає о. Маркіяна дядьком, а про це довідуємося з слідуючої події. По смерті о. Маркіяна Шашкевича, якого спершу поховано у Ново-

сілках б. Задвіря, пізніше відбулося парадне перенесення тлінних останків до Львова, на Личаківський Цвинтар. о. Луцик Теодор, тодішній парох Годова, мій дідो, заявив своїй дружині Юліяні і дітям, що обов'язково Годівські Шашкевичі поїдуть до Львова на величавий похорон дядька, о. Маркіяна.

Як знаємо, по о. Маркіянові залишилась його дружина, вдова Юлія. Вона замешкала у Старім Городі Льва, давнім "Пригородді", при малій затишній вулиці, яка пробігала поміж Стрілецькою Площею та Костелом Марії Снежної. Там же Юлія Шашкевич померла 1896 р. Про її смерть вістка рознеслася по цілїм Львові! У її похоронах взяли участь, між іншими, Шашкевичі з Годова, які тоді мешкали у Львові (Юліянна Луцик, дочка о. Івана, разом з дочками і сином Володимиром, знимим під псевдонімом Бодак Музика. Саме той Володимир тоді сказав: Збирайтесь мамо і сестри, підемо хоронити стриянку Юлію Шашкевич". На похоронах була теж Зиновія, яка жила з Юліянною і родиною у Львові, а яка являється наймолодшою, з родини Годівських Шашкевичів. Її тоді було 14-ть років *).

Хочу згадати про ще одну важливу дійсність, що був документ-герб роду Шашкевичів, писаний на пергаміні! Довший час він знаходився в руках моєї бабки, Юліяни Шашкевич-Луцик. Про це розказувала Зиновія, моя мама. Герб Шашкевичів затратився ізза лихоліття I-ої Світової Війни.

З повище поданого бачимо, що було декілька місцевостей, де були душпастирями Шашкевичі. Одні вогнища Шашкевичів перетривали століття, другі лиш досятки літ. Пов'язати їх зі собою в одну нерозривну цілість, на дереві споріднення, не легка справа. Прогалина ще велика! Але інші, подібні звідомлення напевно допоможуть пов'язати усі ці родини (вогнища) одним звеном у одну цілість, та відтворити ясне поняття про цілий Рід ШАШКЕВИЧІВ.

д-р К. Ф.

* Померла у Філядельфії в дні 31. 12, 1971 на 89 роц. життя. Див. "Шашкевичяна" Т. I. стор. 370-372. — "Зиновія з Шашкевичів і Луциків Филипович". До речі в цій статті на сторони 370 трапилося дві помилки. А саме: замість "о. крилошанина Олександра Мойсеовича" має бути о. крилошанина Олексія Мойсеовича. Також замість "Годів Поморського деканату" має бути Годів Поморянського деканату.

Редакція.

БІЛА ГОРА

В першій половині минулого століття український народ знаходився в жалюгідних умовах, у безрадному й безнадійному положенні. Те, що діялося в Європі, було йому незнане й чуже. Світові події не давали, здавалось, ні полекші, ні не було від них ніякої надії. А тим часом загибала стара Європа; минулися галанти двірські розмови, замріяний стиль життя, кольорові фракки і напудрені перуки. Наполеон будував французьку імперію і тим захитав рівновагу, на якій спирався досі політичний світ. Але імператор Франції програв свою гру, а “святий альянс” — союз народів, що воювали проти Франції, зискав нового союзника, Москву, що мав теж вирішувати європейські справи.

Давнє життя не вернулося, ідея імперії зникла, і на місце попередніх звичаїв, життєвих форм та ідей лягла важко порожнеча. Втратили своє значення вікові роди, позникали золоті щити на рококових каретах, а ритм життя перенісся до домів міщан і в сільські хати. Згодом назріла нова думка — ідея свободи народам. Ідея, з якою Наполеон ішов вперед і в її імені поневолював чужі народи. Мабуть, тільки глибокий політичний розум французів вчинив те, що досі не поставили пам'ятника своєму імператорові.

В умах нового покоління ідея свободи поширилася шляхом нескінчених дискусій, палкого обміну думок та ідейності тих, що вірили у її всемогутність. Але для Москви ці ідеї були вбивчі. Тож вона покинула європейські проблеми і за мурами Кремлю кувала нову зброю на загалу підкорених народів.

Не всім дано бути героями, не всі вміють стати реформаторами. Велика більшість людей бажає спокою, а по великих завірюхах — мирного, тихого життя. І люди почали захоплюватися романтизмом, любоватися в настроях, в тендітних рожевих і голубих кольорах. Щоб тільки не думати, щоби тільки не мусіти наново відповідати за майбутність нащадків.

А все ж знайшлися такі, що вміли кохати відважне життя і мали сміливий погляд у майбутнє. Їх не зворушував уже тонкий Моцарт, вони любовалися буревійними тонами Беттовена. На прох з замріяним міщанським стилем з'являються сміливі суворі лінії клясичної архітектури, симбіоз італійського ренесансу з ан-

тичними первнями. Байрон дивує світ своїми творами і своїм життям, Шопенгавер круто повертає напрям філософічних наук. Теорії біології й економії опанували уми більш, як питання віри. Природничі науки відкрили нові обрії—і на чоло всього поставили віру в поступ. Це була утопія, що не перетривала одного століття і в наших часах мізерно загинула.

В народів, де царить Москва, все те пусті звуки. В Україні пам'ятають ще Лукаsevича і товаришів, що бажали визволити батьківщину; Котляревський засідає на нарадах тайної масонської ложі, і всім здається, що тільки наука і мистецтво принесуть поступ, а з тим свобідніше, краще життя.

Зате в Галичині духовим і культурним центром було майже в цілості духовенство. Воно задержувало конвенціональну патріархальність, давні звичаї і старі традиції, і нові гасла біології і природничих наук не мали туди доступу. Згідно зі звичаями дідів жили юці представники української духовости, і щоденні звичаї не відбігали від зразків, залишених предками. Освячені звичаями форми відбивалися в товариському житті, у взаєминах сусідів, у святочних соборчиках, у стилі виховування доньок. Сотні років осталися незмінними форми такого явища, як обов'язкові свідчення — що їх пам'ятає ще добре наше старше покоління. Молодий вчитель, або адвокатський конципієнт, обов'язково в чорному вбранні і високому твердому ковнірці, падав на коліна перед укоханою Марусею або Мелянією, Петронелею чи Олею і виголошував любовну промову, що змістом не відрізнялася від таких же промов його батьків, дідів і прадідів. Свідчення відбувалися обов'язково в пополудневій візитовій годині, і не в садку, не на проході, ані віч-на-віч вічного приятеля закоханих, срібного місяця, а в кімнаті парохіяльного дому, де стояла темночервона плюшова канапа, тикав годинник з тягарцями, у вазонках стояли олеандри, а крізь вікно заглядали рожеві голівки городових мальв. На дверях і вікнах висіли темні завіси, тож в кімнаті було небагато світла. Коли парохія була багата, тоді чверть кімнати займав клявікорд, предтеча фортепіану, бо хоч у світі Беттовен грав уже на піяні, але в нашому краю Галичини і Льодомерії новий інструмент ще не був відомий.

Промову, що рішала дальшу долю вчителя чи правника, він вивчав довго перед тим і в святочній хвилині повторював її зворушеним трімким голосом. Половина її пропадала десь у його пам'яті — але і те, що зосталося, було добре; очевидно, родичі, отець парох і їмость, не прогавили ні слова з неї, заховавшись тихо, наче приходські миші, в другій кімнаті.

Тож коли усе пройшло в порядку, молодий залишався на ніч — (дорога до міста далека), і ціла родина проводила вечір у спільних мріях про майбутнє. Не випадало молодому литати про придане. Але мати нібито так собі згадувала про подушки і вишивані скатерті, а тець парох про свої ощадності, зложені в Ц.К. тобто цісарсько-королівському крайовому банкові.

Згодом, в той час, коли на селі інша Маруся колупала піч, Мелія чи Оля сідала до клявікорду і грала патріотичну пісню, яку усі хором приспівували:

Разом руки си подаймо
І, як братя, ся любім,
Одні других спомагаймо...

Тоді розмова переходила на тему, що усіх боліла: як врятувати русинів від загибелі. Але відповіді ніхто не міг дати. Говорили по-польськи, бо так звикли і так могли краще виявити свої думки. Але любили свій край і свій нарід і жили разом, у спільних радостях і спільній журі; не так, як ми сьогодні: не одні з другими, а якомсь так — одні побіч других. Говорили по-польськи, бо шкіл українських було мало, а втім у місті ніхто і не відважився б говорити своєю мовою. Воно було чуже, польське; українські давні роди перейшли в чужий табір, церковні братства були без значення, і не було нікого, хто б зумів протиставитися тискові ворожих сил. Русин був понижений, русин був завжди дурний, темний, хитрий і небезпечний.

В таких умовах зростає молодий вихованець духовної семінарії у Львові, Маркіян Шашкевич. У самотніх годинах родиться в нього ідея піднести народ до повної свідомості людини, дати йому обличчя народу, що гордиться своїми цінностями, звільнити від пониження і неволі. Шашкевич знайшов ще двох однодумців: Головацького і Вагилевича. Вони заклали т. зв. Руську Трійцю і у палких дискусіях вирішили видати першу книжку народною мовою. Не старослов'янською, як досі — а мовою народу, мовою, якої вжив Котляревський і якої вживали українські вчені, слисуючи козацькі думи і народні пісні.

Цю першу книжку — конфіскує австрійська влада — в дійсності цензор — українець, професор богословія Венедикт Левицький. “Зоря” — так назвав Шашкевич свою книжку — небезпечна державі. Але це не спиняє молодого питомця у його змаганнях. 1837 р. видає її в столиці Мадярщини Будапешті ще раз з малими змінами і під назвою “Русалка Дністровая”.

Писав цю книжку Шашкевич, поет і мрійник, у селі Підлиссю, де народився і де роздумував над долею свого народу. Біля села стоїть горб, Біла Гора, а там старезні дуби, що пам'ятають ще часи Хмельницького. Про минувшину, про те, що було,

Там ти скаже дуб старенький,
І один і другий . . .

писав Шашкевич; підшепнули вони і йому у літніх пошуках слова, колись широко відомі в галицькій Україні:

Руська мати нас родила,
Руська мати нас любила.
Чому ж мова ей не мила?
Чом ся нев стидати маєм,
Чому чужою полюбаєм?

Дивним здається нам нині правопис Шашкевича. Але що міг зробити він, що перший почав іти шляхом народньої мови, що не мав ні граматичних книг, ні правописних правил. Тож радить Шашкевич — тим, що хотіли б його наслідувати: пиши, як чуєш, читай, як бачиш!

Але тих, що хотіли б іти за ним, тоді ще не було. “Русалку” сконфіскували знову, тільки яких двісті книжок розійшлося по людях. “Ти не неволі син” — писав поет — і ці його слова лягли вічними карбами в серцях народу. Двісті книжечок розбурхало українське життя. Двісті книжечок запліднило українські душі і змінило галицьку людину.

Руська Трійця не проіснувала довго. Вагилевич став на позиціях польської культури, а Головацький створив рух так званих старорусинів-москофілів, що шукали скріплення для народу в Московії. Помилкова конструкція думки. Творці москофільства не добачали того, що Москва нездібна ні створити нову культуру, ні дати іншу, кращу. Не завважили, що Москві бракує моралі і людяности. Нав'язували до абсурду і загинули.

Минали роки і десятиліття. За той час Україна стала світовою проблемою; українська людина не ховаться уже від подій, навпаки, вона бере в них участь, вона їх викликає. Є всюди — і всюди діє. Незнане досі ім'я українців дістає наново давнього забарвлення, яке влучно з'ясував Вольтер:

“Україна завжди прагне до свободи!”

Минули 1917 і 18 роки, роки Революції і Державности. В нових незavidних умовах під Польщею українці відбувають паломництва на Білу Гору і на могилу Шашкевича у Львові. Хто не

пам'ятає муравлиної праці д-ра М. Ваня, що опікувався Білою горою й організував викуп гори в українські руки.

1944 р. Біла Гора стає тереном боїв Української Дивізії в обороні Львова проти большевицької Московщини. Наше в пророчому надхненні, десять років скоріше, єп. Іван Бучко відправляє на Білій Горі панахиду за творця відродженої української книжки і за невідомого українського вояка. А десять років пізніше, саме коли минуло сто років від смерті Шашкевича, покрили Білу Гору могилки вояків Української Дивізії. Горб із столітніми дубами і зеленим віттям новопосаджених деревець символізує нині більше, як перший почин відродження української культури західньої землі. Ласкава історія дозволила на ще один пам'ятник змагань, на пам'ятник вітальної сили збройного спротиву відвічному ворогові, Москві. Біла Гора нині символ духа і крові, найкращий пам'ятник майбутнім поколінням.

Майбутні події кидали уже свої тіні наперед, коли 1944 р. Українська Дивізія стала на оборону Львова, під Бродами. З бігом історичних подій дивізію окружили кількаразово сильніші большевицькі з'єднання. Оборона Олеська, останньої точки опору, виявилася надалі недоцільною і неможливою. Рішено прорватися з оточення крізь кілька перстенів змасованих московських військ і через Княже і Почапи пробитися на Золочів і далі на південь.

Горять села. Низько літають московські літаки, закидають бомбами війська, сіють бортовими скорострілами. Шляхами з усіх сторін, викочуються панцирі і вогнем з гармат засипають наші відділи. Дивізія проривається. Дні й ночі без сну й їжі. Скачуть набої скоростріль, горять московські панцирі, чергуються наступ і відбій. Куди проходить дивізія, залишає за собою поля трупів, знищену важку зброю ворога, спалену землю. І одного дня котрийсь з відділів проходить Білою горою. Ще один прорив, останній. Тисячі гранат і бомб покривають землю. Повітря рветься від гуку, відлами стрілен обривають галуззя старих дубів. Хиляться до землі вояки. На вічний спочинок. Але десятки інших пробиваються і з Білої Гори сходять на вільний шлях, на південь.

Олесько, Княже, Почапи і Біла Гора — етапи історичної події. І коли здала уже дивилися на пройдений шлях, зрошений кров'ю друзів, зір спинився на верхівіттях дубів Білої Гори, що темніли над багряним небосхилом.

Там ти скаже дуб старенький
І один і другий...

Бібліографія Маркіяна Шашкевича

Завдання, в якому кожний може допомогти своїм вкладом

(Продовження з чисел 15-16 та 17-18)

18. Пам'ятник о. Маркіяна Шашкевича в Америці таки повинен стати — і про це ми довідуємось зі щоденника "Свобода", число з 17 липня 1972, де є статтейка про цю справу на стор. 3. Коротко: Кол. Апостольський Візитатор для скитальців у Зах. Європі і ще раніше парох Страдча б. Городка (село, відоме із своїх незвичайних підземних печер — о. Николай Вояковський, осівши в ЗДА, не тільки написав ряд книжок, але як парох Гамптовнбургу, Н.Й., в останні роки перед своєю смертю збирав пильно фотографії Пам'ятника Маркіяна Шашкевича на Білій Горі б. Підлисса. На цвинтарі у Гамптовнбургу плянував о. Н. Вояковський поставити відповідної величини репліку пам'ятника з Підлисса і для цього домовився з інж. Аполінарієм Осадцою, що той запроектує згаданий пам'ятник, а теж почав збірку на кошти пам'ятника. Несподівана смерть о. Николая Вояковського 12 травня 1972 р. наче перекреслила ці пляни, але виходить, що ні. Ведення дальшої акції для задуманого пам'ятника перебрала дружина покійника, п-і Анна Вояковська, і на її руки стали напливати дальші пожертви. В нотатці "Пам'ятник о. Маркіяна Шашкевича в Америці" у "Свободі", про яку згадка, був поданий заклик про дальші пожертви, на адресу мгра. Василя Федиша, 25 Честнат Стріт, Йонкерс, Н.Й., 10701, а теж звіт з першої збірки, яка дала була вже 151 доляр. На цвинтарі Св. Духа в Гамптон-

Скаже молодому поколінню про Шашкевича і про бої Української Дивізії, про Того, що своїм духом поклав підвалини під віднову нації, і про Тих, що чесно несли свою зброю. Їхнє життя вимагало величної тверді супроти себе самого. Не було їм дано ділитися славою. Їхнім призначенням стала небезпека, трудно і данина життя батьківщині.

Може, молодші від нас, а може, ще й ми, зложимо поклін Білій Горі, осяяній духом Шашкевича і скропленій кров'ю тих, що їхні кості лежать у незазначених могилах.

Мандрівнику! Піді оповісти нашу Батьківщину, що виконуючи її заповіти — тут полягли ми.

бургу мав би стати Пам'ятник о. М. Шашкевичеві, — ми були б раді, якби могли надрукувати дальші інформації про нього.

19. Одну з найстарших і чи не першу по той бік Збруча статтю про М. Шашкевича знайшли ми у збірнику “Українська Хата 1914-1919”, що широко обговорює згаданий журнал та вийшов друком у Нью Йорку 1955 року. Список змістів поодиноких річників показує, що в 1913 році в “Українській Хаті” на стор. 508 (мабуть і на дальших) була стаття Богдана Лепкого “Маркіян Шашкевич”. На жаль, збірник не подає числа журналу.

20. З публікації знаного молодого і передчасно скошеного туберкульозом у Львові історика Теофіля Коструби п.з. “Православне духовенство” з підзаголовком “Яка була його роль в українськiм національнiм відродженні”, Львів 1937, накладом УКО, 40 стор., довідуємося, що стаття цього ж історика у львівській “Новій Зорі” ч. 32 (1032) з 2 травня 1937, яка мала заголовок “У століття “Русалки Дністрової” 1837-1937” і підзаголовок “Чому українське відродження в Галичині вийшло з кругів духовенства?”, викликала була довгу полемічну відповідь іншого відомого й заслуженого історика, саме Дмитра Дорошенка, у 13-14 р. журналу “Церква і Нарід”. Д. Дорошенко підважував, іноді вживаючи не надто науково-спокійної мови, твердження Т. Коструби, — і саме в обороні своєї тези про виключну роль о. Маркіяна Шашкевича, його друзів і взагалі галицького духовенства у відродженні Зах. України була присвячена його брошура, — справжній бібліотечний білий крук сьогодні.

21. “Амвроз, ЧСВВ, Митрополит”, — такий підпис стоїть під статтею “Спільна присяга (1911-1961)” на 1 сторінці місячника “Життя” з Буенос Айресу, Аргентина, ч. 10 (165) за жовтень 1961 року. До статті долучено портрет-рисунок М. Шашкевича роботи митця Мирона Левицького, а на 7 сторінці того ж числа поміщені ще Маркіяна Шешквича “Русланові Псалми” (перший). В додатку ж для дітей “Життя Дитини” ч. 0 (36), жовтень 1961, до згаданого числа місячника “Життя” є на 2 стор. стаття “О. Маркіян Шашкевич” — “У 150-річчя його народин” з підписом “Мій Приятель” та вірш “1811 — МШ — 1843” на 6 рядків, присвячений Великому Пробудителеві.

22. Гурток Українських Пластових Юначок “Ватра” у Вінніпегу почав був у 1950 році видавати свій журналик “Толум'я Ватри” і в його 1-ому числі за червень того ж року була “замітка — як пише “Молоде Життя” ч. 9-10 за вересень-жовтень 1950, — стаття про Маркіяна Шашкевича”. Журналик виходив машинописом і число, про яке мова, мав теж на обгортці портрет Маркіяна.

23. “Бережанська гімназія за чаїв М. Шашкевича” була широко описана у статті Франца Коковського в місячнику “Наша Культура”, ч. 1 (21) за січень 1937, стор. 34 до 39. Стаття була ілюстрована оригінальним свідоцтвом М. Шашкевича з 5-ої класи. Журнал “Наша Культура” виходив у Варшаві, під редакцією проф. І. Огієнка і його повний комплект, — річники 1936-1938, — знаходиться в Осередку Культури й Освіти у Вінніпегу.

24. Згаданий вже у нашій бібліографії журнал-місячник “Життя” з Буенос Айресу має на обкладинці число 11 (178) за жовтень 1962, річник XV, великий портрет Маркіяна Шашкевича з його автографом між написами згори вниз — з одного боку “Ювілейний рік” і з другого “1811-1962”.

25. Тижденьник Українського Робітничого Союзу “Народна Воля” зі Скрантону, Па., що виходить уже 63-ий рік, приніс у числі 42 з 9 листопада 1972 на першій сторінці двошпальтовий дореворитний портрет М. Шашкевича, роботи мистця В. Чебаніка з Києва, та нижче портрету короткий життєпис Поета, а на 2-ій сторінці того ж числа велику статтю про Пробудителя Галицької Волости під заголовком “Він пішов у народ і не дав йому вмерти”.

26. “Свобода — Недільне видання”, що виходила окремим щотижневим літературно-мистецьким додатком до нашого ньюджерзького щоденника з початком 1950-их років і зі справжньою шкодою для культурного відтинка українського життя, передчасно припинила свою появу, мала у своєму 44 числі (додаток до “Свободи” ч. 347) з датою 28 грудня 1952 року велику статтю знаного літературознавця мгра М. Павленка-Луціва “Іван Вагилевич — про одного з наших призабутих” в якій сміло піднято потребу основного перевірення ролі й заслуг згаданого приятеля М. Шашкевича і співторця “Русалки Дністрової”, що його справді досі відсувано й призабувано в нашій літературі.

27. В “Календарі Канадійського Русина на 1918 рік”, що вийшов у Вінніпегу і який знайшли ми в Бібліотеці вінніпегської Читальні Просвіти, є дві цікаві фотографії до культу М. Шашкевича серед українців Канади: На 96 стор. є члени Читальні ім. М. Шашкевича в Монтреалі з о. д-ром Редкевичем і чудовим прапором і на 120 стор. члени Читальні ім. М. Шашкевича в Торонті з о. П. Боярчуком посередині, над якими прегарна вівіска Читальні.

Зібрав А. Курдидик

РУСЬКА ТРИЦЦЯ

“Руська Трійця”, О. Петраш, Видавництво “Дніпро”, 1972, Серія “Літературні Портрети”.

“Іх було троє. Один з них — енергійний, наполегливий, сміливий, готовий на самопожертву, на подвиг... Це Маркіян Шашкевич.

Другий — людина палкої вдачі, з широким польотом фантазії. Прагнув рішучих дій. Це — Іван Вагилевич.

Третій — ініціативний, діловий, працелюбний. В той же час — поміркований і обачний... Це Яків Головацький.

Усі вони — нерозлучні друзі, їх часто бачили разом і назвали “Руською Трійцею”.

Навколо них гуртувалася молодь... І під проводом Маркіяна Шашкевича всі разом вирушали до великої мети, а на шляху своєї мандрівки запалили на західноукраїнських землях першу ватру культури — безсмертну “Русалку Дністрівую”.

“Усі вони троє — пагінци зелені народу невмирущого” — так починає розповідь Осип Петраш у своїй книжці “Руська Трійця”, що видана видавництвом “Дніпро” (1972 р.) в серії “Літературні портрети”.

У книжці йдеться про громадську й літературну діяльність у 30—40 рр. XIX ст. гуртка передової української молоді — “Руської Трійці” — на чолі з Маркіяном Шашкевичем.

“Руська Трійця” утворилася наприкінці 20-х років XIX ст. Деякі члени “Руської Трійці”, як М. Ількевич, М. Кульчицький та інші — входили до складу повстанських груп під час польського повстання 1830—1831 рр. Близько до “Руської Трійці” стояли письменники М. Устиянович, А. Могильницький та інші. “Руська Трійця” на чолі з Маркіяном Шашкевичем займалася питаннями національно-визвольної діяльності і за словами І. Франка спиралась на “теплі, братолюбні пориви”.

Художня творчість “Руської Трійці” була проявом своєрідного виступу проти національної політики Австро-Угорщини.

“Руська Трійця” виступала проти шовіністичних проявів у Галичині, захищала право на існування рідної мови, на розвиток української культури. Боротьба за українську мову виявилась у творчості членів “Руської Трійці”, у поетичних перекладах, у мозознавчих працях і “Граматичі”. Так, наприклад, І. Вагилевич спростував твердження про т. зв. “вимирання” української мови. Він доказав, що українська мова розвивається, вказав на її неповторну своєрідність, наголошував єдність української мови Східної та Західної України.

З “Руської Трійці” найбільшу увагу до себе привертає постать Маркіяна Шашкевича.

О. Білецький у праці “Українська література серед інших слов'янських літератур” підкреслював, що “Енеїда” Котляревського з'явилася в епоху, коли історичні обставини поставили під сумнів даліше майбутнє української мови й культури. Тоді ж український народ відчував усе сильніше соціальний і національний гніт царської Росії. У відповідь на питання “бути чи не бути українському народові” — поема Котляревського відповіла — “Бути!”

Осип Петраш додає, що діяльність Маркіяна Шашкевича також відповіла соціальному та національному гнітові на Україні Австро-Угорщини — “Бути!”

У праці О. Петраша “Руська Трійця” виділено три літературних портрети — Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича та Якова Головацького: змістовно показана їхня революційна, педагогічна й літературна діяльність. Автор пише й про вшанування пам'яті великих українських будителів. Так, 1 березня 1868 р. у Відні проведено “Поминки за Маркіяна”, яких брали участь усі слов'янські товариства в Австро-Угорщині, як сербська “Зоря”, хорватсько-слов'янський “Юг”, чеські “Влтава”, “Славія” і “Морава”, словацькі “Татран” і “Руская основа”.

31 жовтня — 1 листопада 1893 р. тлінні останки Маркіяна Шашкевича були перевезені з Новосілок до Львова. Похорон на Личаківському цвинтарі його останків перетворився у велику дань пошани великому синові українського народу.

29 жовтня 1911 р. на Білій Горі біля Підлисса відкрито пам'ятник М. Шаш-

кевичу роботи архітекта А. Лушпинського. У 1937 р. в селі Асені одшесельчани Івана Вагилевича поставили пам'ятник з написом: "Пробудителям Галцької землі—М. Шашкевичеві, Я. Головацькому та І. Вагилевичеві в століття "Русалки Дністрової".

В 1959 р. у с. Підлиссі відкрито літературно-меморіальний музей Шашкевича, а 25 жовтня 1962 р в центрі Підлисся відкрито пам'ятник Шашкевичу роботи скульптора Д. Крвавича.

Яків Головацький писав:

Хто працює, оре, сіє,
Той і плодів ся надіє

"Руська Трійця" плодотворно працювала, орала та сіяла і ми можемо з гордістю сказати, що плоди цієї праці дуже рясні.

Йосип Заставний

Зложили пожертви на "Шашкевичіану"

100.00 дол.: проф. Михайло Шашкевич, ЗСА.

25.00 дол.: о д-р Степан Семчук, Василь Запесоцький, "Рідна Школа" Маркіяна Шашкевича — Вінніпег,

16.50 дол.: о Д. Блажейовський,

15.00 дол.: д-р Роман Смик, Олена Филипович, д-р Корнїло Филипович,

13.00 дол.: о. Ярослав Гайманович,

11.00 дол.: о. д-р Михайло Сопулак, Андрій Господин,

10.50 дол.: Роман Литвин,

10.00 дол.: о. Т. Атаманчук, інж. В. Денека, П. Жмуркевич, Григорій Мигаль, мгр. Григорій Порохівник, д-р Юліян Павлишин, Анастас'я Біжак, д-р М. Г. Марунчак, Володимир Іщенко,

9.00 дол.: проф. Іван Тесля, інж. Семен Романів,

8.00 дол.: інж. Андрій Качор, о. Лютослав Кусий,

7.50 дол.: Борис Лончина,

7.00 дол.: о. Юр'ї Малій, проф. Юр'ї Даревич, о. В. Жолкевич, Т. Климчук, Іван Беднарський,

6.50 дол.: Іван Новосад, В. Чопик, Н. Вал'он, д-р Степан Гамула, С. Боліляк, Д. Стефанюк, о. Гр. Бойко, д-р В. Сорочинський, Михайло Озарук, Михайло Чипчар, о. проф. Василь Макух, о. Степан Сулик, о. Степан Тарнавецький, о. Петро Петришин,

6.00 дол.: мгр. Роман Сенчук, проф.

Л. Луців, о. В. Стебельський, інж. В. Захаркевич, о. Іван Черкавський, о. Б. Лозинський, о. І. Макух, о. В. Дурбак,

5.00 дол.: о. д-р М. Гринчиншин, ЧНІ, д-р М. Гладшешський, д-р М.

Небелюк, Українська Католицька Парафія в Монреалі, Дмитро Бегій, о.

Каричек, інж. М. Фляк, С. Городецький, Роман Кальба, Степан Ккта, о.

В. Стебельський, інж. Роман Мамчин, д-р Богдан Казимира, о. В. Прийма, о.

Богдан Олень, о. М. Головінський, о. Михайло Кучмяк, о. Василь Чопей, о.

Мирон Дацюк ЧСВВ, Люб'юмир Білик, д-р Семен Федюк, о. С. Клетарччук,

о. М. Безкорований, о. Ярослав Головатий, Григорій Лех,

4.00 дол.: Семен Корбан, Іван Кубрак, проф. Михайло Тершаковець, С. Рогатинський,

3.50 дол.: о. Б. Середович,

3.00 дол.: о. Антін Пакош, о. О. Мартинок, Микола Горішний, о. М.

Стек, Марія Шепertiцька,

2.50 дол.: Степан Шулякевич,

2.00 дол.: о. Андрій Хлїстун, о. М. Бережинський, о. Василь Лар, Марія

Давидович, Микола Залозецький, Володимир Берестянський, Мирослав

Співак, о. А. Заяць, Проф. Т. Заеський, Ф. Федорів, д-р К. Тучапський,

о. С. Клепарчук, о. Б. Бучицький, 1.00 дол.: о. С. Юнік ЧСВВ.

ЩИРЕ СПАСИБИ ВСІМ! НЕ ВІДМОВТЕ І ВИ СВОЄІ ПОЖЕРТВИ НА ПОШАНУ ВЕЛИКОГО МАРКІЯНА! ЧЛЕНСЬКА ВКЛАДКА ВРАЗ З ПЕРЕДПЛАТОЮ "ШАШКЕВИЧІЯНИ" ВІНОСИТЬ НА РІК ТІЛЬКИ ТРИ ДОЛЯРИ. СТАНЬТЕ ЧЛЕНОМ ЦЬОЇ КУЛЬТУРНОЇ ТВЕРДИНИ!

СТАВАЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКАМИ

"ШАШКЕВИЧІЯНИ"

та "БІБЛІОТЕКИ ШАШКЕВИЧІЯНИ"

